

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.**

Jilská 1, Praha 1

Tel./fax: 286 840 129

E-mail: martin.durdovic@soc.cas.cz

Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navrácení církevního majetku – září 2012

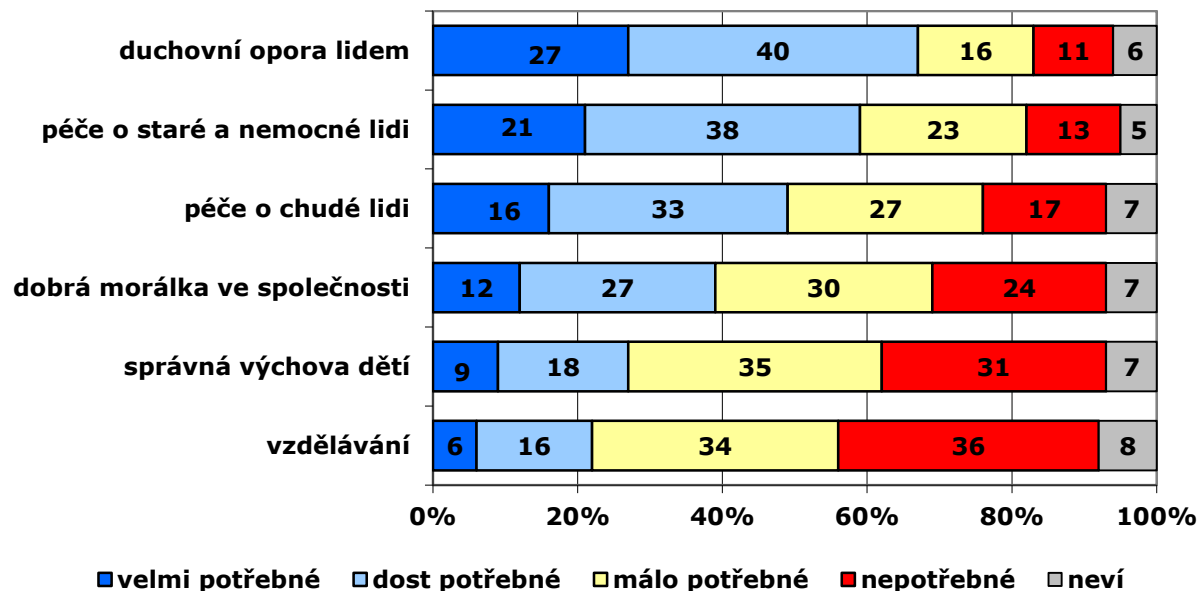
Technické parametry

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost 2012, v12-09</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>3. – 10. 9. 2012</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1036</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>PI.70, PI.71, PI.72, PI.73, PI.74</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>23. října 2012</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Martin Durdovič</i>

Do svého zářijového šetření CVVM zařadilo otázku zjišťující názor na roli církví ve společnosti a širší blok otázek týkajících se tématu navrácení církevního majetku. Předkládaná obsáhlejší tisková zpráva na jednu stranu přináší obecnou informaci o tom, nakolik se občané zajímají o problematiku navrácení církevního majetku a do jaké míry souhlasí se současným návrhem na majetkové vyrovnání s církvemi. Na druhou stranu podrobněji analyzuje, jaký by podle názoru veřejnosti měl být rozsah tohoto vyrovnání, a detailně sleduje, jaká stanoviska občané zaujímají k jednotlivým důležitým aspektům, jež debata o církevních restitucích doposud přinesla. Výzkum zjistil, že Češi církve považují za potřebné hlavně pro poskytování duchovní opory lidem a pro vykonávání charitativní činnosti. Se současným návrhem na majetkové vyrovnání s církvemi ale souhlasí jen asi šestina veřejnosti.

O vztahu veřejného mínění k církvím CVVM pravidelně dvakrát ročně referuje prostřednictvím měření důvěry církvím.¹ V rámci šetření CVVM byly ovšem v minulosti pokládány i další otázky týkající se církví. Jednou z nich je otázka na potřebnost církví vzhledem k různým rolím, které mohou zastávat ve společnosti. K této otázce sice nejsou k dispozici kontinuální data. Aktuální data, jež přineslo zařazení této otázky do letošního zářijového šetření, nicméně umožňují zajímavé srovnání současného vnímání církví s tím, jak Češi roli církví nahlíželi v průběhu devadesátých let.

Graf 1: Potřebnost církví ve společnosti²

Pozn.: Z důvodu zajištění srovnatelnosti dat byl do šetření převzat asymetrický typ škály používaný ve výzkumech v devadesátých letech.

Jak vyplývá z grafu 1, církve přibližně dvě třetiny lidí (67 % odpovědí velmi a dost potřebné) jednoznačně pokládají za potřebné pro zajištění duchovní opory lidem. Důležitý úkol církví ale pro asi tři pětiny Čechů (59 %) spočívá také v péči o staré a nemocné a pro zhruba polovinu Čechů (49 %) v péči o chudé. Asi dvě pětiny populace (39 %) mají za to, že církve jsou potřebné pro dobrou morálku ve společnosti. Zřetelně nejvíce zdrženlivé je vnímání výchovné a vzdělávací funkce církví. Pouze asi každý čtvrtý Čech si myslí, že církve jsou potřebné pro správnou výchovu dětí (27 %) nebo pro jejich vzdělávání (22 %), zatímco přibližně jedna třetina populace v obou případech působení církví více či méně odmítá jako nepotřebné.

Nevýhodou asymetrické škály, která byla pro účely srovnání použita, je to, že ztěžuje interpretaci kategorie odpovědi „málo potřebné“: ta sice v souladu se svým významem stále ještě vyjadřuje potřebnost, na druhou stranu už ale pojímá i názory těch, kdo se k potřebnosti církví v dané oblasti staví spíše odmítavě, byť ne zcela vyhraněně. Pro analýzu získaných dat má proto největší význam právě možnost jejich srovnání s daty z minulosti.

¹ Viz tiskovou zprávu CVVM *Důvěra některým institucím veřejného života – září 2012*, která byla publikována 23. října 2012.

² Znění otázky: „Nakolik jsou podle Vás církve potřebné pro nebo nepotřebné pro a) pro péči o chudé lidi, b) pro dobrou morálku ve společnosti, c) pro správnou výchovu dětí, d) pro péči o staré a nemocné lidi, e) pro duchovní oporu lidem, f) vzdělávání.“ Varianty odpovědi: velmi potřebné, dost potřebné, málo potřebné, nepotřebné.

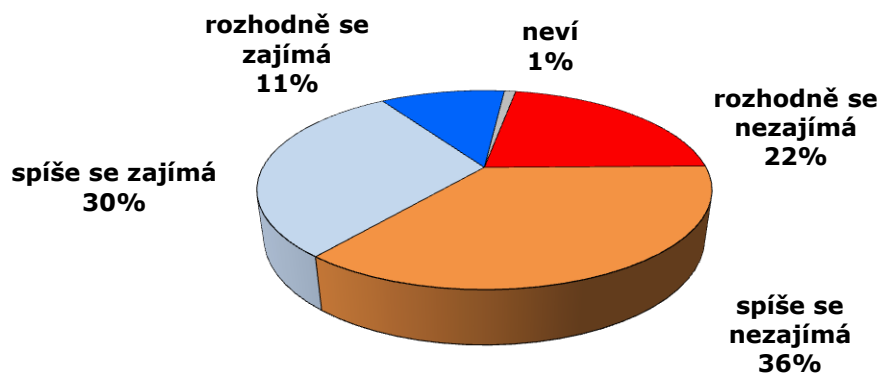
Na základě časového srovnání v tabulce 1 lze konstatovat, že kromě názoru na potřebnost církví coby duchovní opory lidem, kde zjištěná hodnota zhruba odpovídá údajům z roku 1998, ve zbývajících oblastech mínění o potřebnosti církví klesá. Pokles je patrný jak ve srovnání s daty z roku 1998, tak, a to ještě markantněji, ve srovnání s daty ze začátku měření v roce 1993. V oblastech péče o chudé, dobré morálky ve společnosti a správné výchovy byl v průběhu uplynulých necelých dvaceti let (tj. mezi roky 1993 a 2012) zaznamenán pokles dosahující nebo blíží se 20 procentním bodům, tj. rovnající se podílu asi pětiny populace. Přestože církvím je přiznávána role duchovní opory, kterou plní prostřednictvím organizování náboženského života a zprostředkování víry, mínění o tom, že by církve měly zastávat nějaké další společenské funkce, je v ČR setrvale na ústupu.

Tabulka 1: Potřebnost církví ve společnosti (časové srovnání v %)

	červenec 1993	červenec 1995	březen 1996	březen 1997	březen 1998	září 2012
duchovní opora lidem	78	74	65	72	69	67
péče o staré a nemocné lidi	70	71	61	61	65	59
péče o chudé lidi	67	63	55	60	56	49
dobrá morálka ve společnosti	60	54	47	51	49	39
správná výchova dětí	47	42	38	40	39	27
vzdělávání	-	-	-	-	-	23

Pozn.: Uvedeny součty variant odpovědi „velmi potřebné“ a „dost potřebné“; dopočet do 100 % tvoří součty odpovědí „málo potřebné“, „nepotřebné“ a „nevím“.

Graf 2: Zájem o problematiku navrácení církevního majetku (v %)³

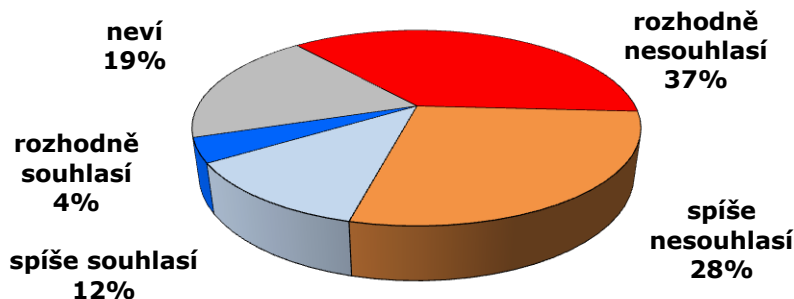
Graf 2 ukazuje, že o problematiku navrácení církevního majetku se v ČR více či méně zajímají celkem asi dvě pětiny občanů (41 %), zatímco asi tři pětiny lidí vyjadřují nezájem (58 %).

Z hlediska charakteristik populace se o problematiku navrácení církevního majetku statisticky významně častěji zajímají ti, kdo rozhodně nedůvěřují církvím a ti, kdo rozhodně nesouhlasí se současným návrhem zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Zájem v menší skupině těch, kteří s návrhem souhlasí (viz dále graf 3), je sice rovněž statisticky významně častější, avšak ne tak výrazně. Vyjádření zájmu tedy v žádném případě neznamená vstřícný postoj k restitucím,

³ Znění otázky: „Zajímáte nebo nezajímáte se o navrácení majetku církvím? Rozhodně se zajímáte, spíše se zajímáte, spíše se nezajímáte, rozhodně se nezajímáte?“

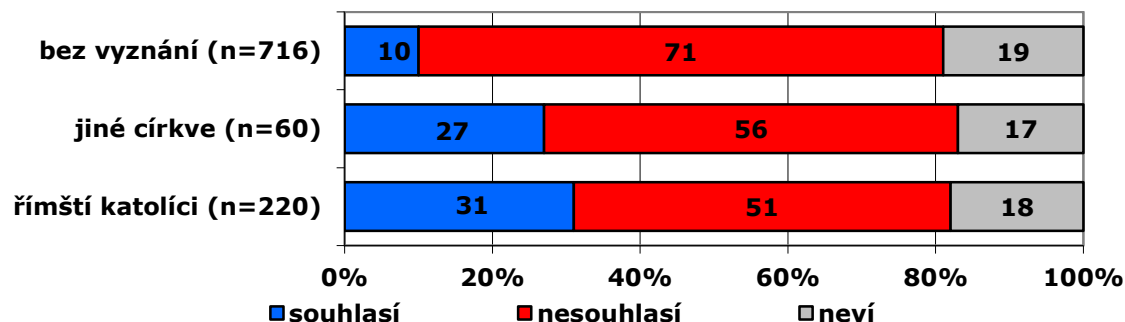
nýbrž je právě naopak zřetelně častější u lidí s vyhraněně nesouhlasným stanoviskem. Z hlediska sociodemografických charakteristik je zájem o problematiku restitucí silnější u lidí ve věku nad 60 let a u lidí s vysokoškolským vzděláním; nejmenší zájem naproti tomu projevují mladí mezi 15 až 19 lety a lidé se základním vzděláním.

Graf 3: Souhlas se současným návrhem na majetkové vyrovnání (v %)⁴

Dne 15. srpna byl Senátem ČR zamítnut Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, který předtím prošel Poslaneckou sněmovnou. Na otázku, zda souhlasí s takto navrženým vyrovnáním s církvemi, odpovědělo v našem šetření kladně celkem 16 % dotázaných, tj. asi šestina populace, zatímco 65 % dotázaných, tj. zhruba dvě třetiny populace, vyjádřilo nesouhlas. Zbývající skupina lidí (19 % odpovědí „neví“) na otázku nedokázala odpovědět.

Graf 4: Souhlas se současným návrhem zákona na majetkové vyrovnání – vytrženo podle náboženského vyznání

Pozn.: Kategorie „souhlasí“ je součtem variant odpovědi „rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“, kategorie „nesouhlasí“ je součtem variant odpovědi „spíše nesouhlasí“ a „rozhodně nesouhlasí“.

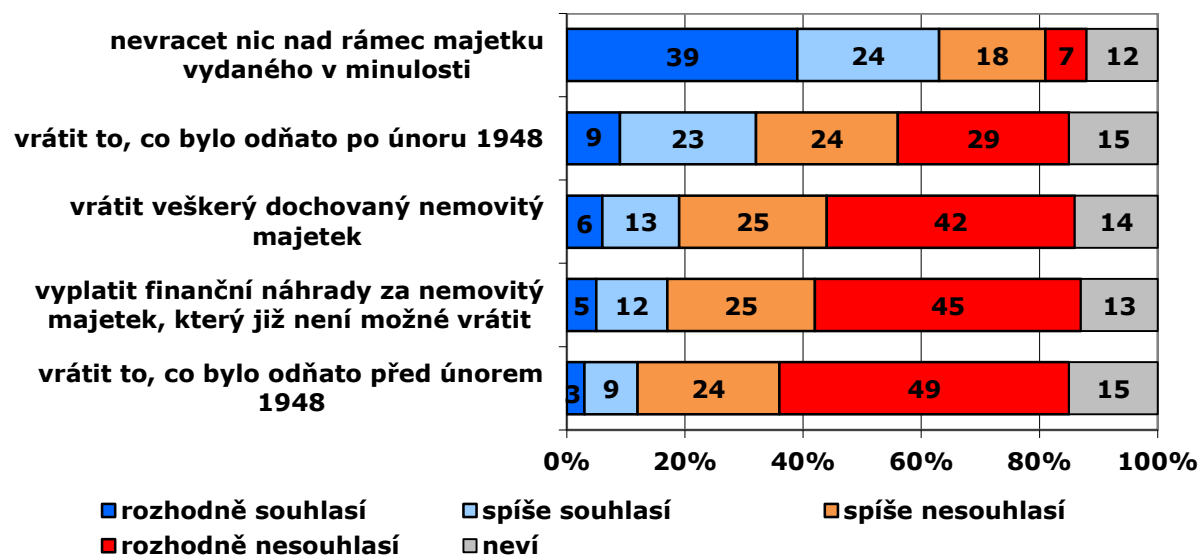
S návrhem na majetkové vyrovnání s církvemi statisticky významně častěji souhlasí věřící, lidé důvěřující církvím a lidé s pravicovou politickou orientací. Graf 4 nicméně ukazuje, že i mezi věřícími (tj. těmi, kdo se hlásí k nějaké církvi či náboženské společnosti) je těch, kdo s návrhem souhlasí, menšina. Nesouhlas je naopak celkově častější mezi nevěřícími, mezi těmi, kdo nedůvěřují církvím, u lidí nad 60 let, u vysokoškoláků, u zastánců levice a v regionu severozápadních Čech, kde je v populaci nižší procento věřících. Bez názoru jsou častěji mladí ve věku 15 až 19 let a lidé se základním vzděláním.

⁴ Znění otázky: „Souhlasíte nebo nesouhlasíte s přijetím právě projednávaného zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi? Rozhodně souhlasíte, spíše souhlasíte, spíše nesouhlasíte, rozhodně nesouhlasíte?“

Jednou z hlavních otázek, které záměr navrácení církevního majetku vyvolává, je to, jaký má být rozsah tohoto vyrovnání. Tomuto tematickému okruhu byla věnována samostatná sada otázek. Jak to dokumentuje graf 5, z dotazovaných výroků největší souhlas vyvolává tvrzení, že církvím se nemá vracet nic nad rámec majetku vydaného v minulosti, s nímž se ztotožňují zhruba tři z pěti Čechů (63 %), z toho dva v rovině rozhodně souhlasí (39 %). Tomu na druhé straně odpovídá, že zhruba čtvrtinovou část populace (25 %), která s výrokiem nesouhlasí, lze pokládat za skupinu, jež další navrácení církevního majetku schvaluje.

Zbývající část výroků se pak týká právě toho, jak v případě, že bude navrácen, ohraničit rozsah navráceného majetku. Podíly pozitivních odpovědí jsou zde viditelně nižší. O tom, že církvím je třeba vrátit to, co bylo odňato po únoru 1948, je přesvědčena celkem asi třetina občanů (32 %). Příznivců alternativního řešení, kdy by se prolomila hranice února 1948, je ve srovnání s tím jen zhruba desetina populace (12 %). Další dva dotazované výroky odrážejí skutečnost, že současný návrh majetkového vyrovnání s církvemi předpokládá, že kromě navrácení nemovitého majetku dojde rovněž k vyplacení finanční náhrady za nemovitý majetek, který už nelze vrátit. Z grafu je zřejmé, že jak souhlas s navrácením dochovaného nemovitého majetku (19 %), tak souhlas s výplatou náhrad (17 %) vyslovuje podobný podíl bezmála pětiny občanů; nesouhlas naopak uvádějí asi dvě třetiny (67 %, resp. 70 %). Podíly souhlasných i nesouhlasných názorů s oběma hlavními součástmi navrhovaných církevních restitucí se tedy nijak zásadně neliší.

Graf 5: Náзор na rozsah majetkového vyrovnání státu s církvemi⁵

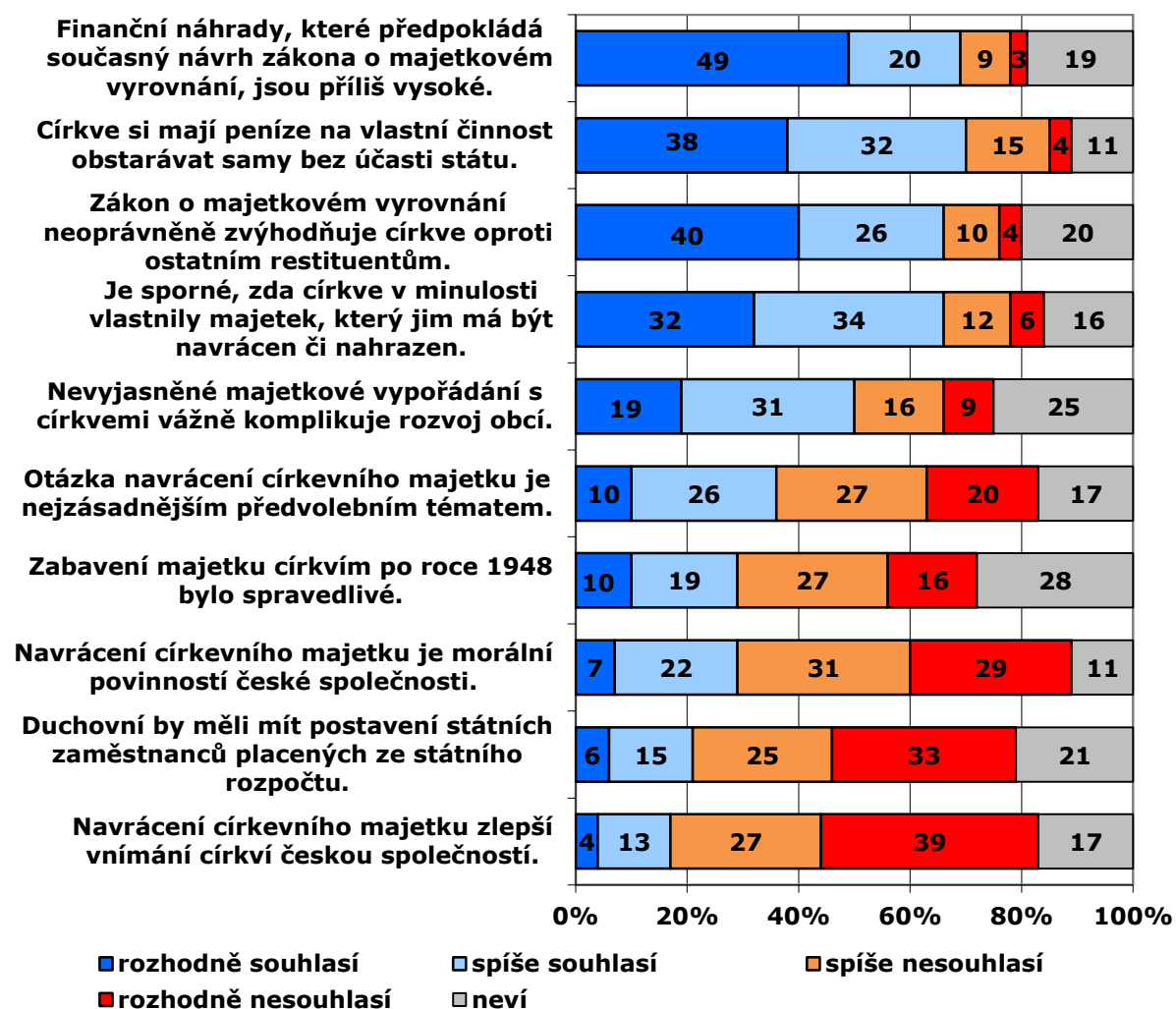
Podrobnější analýza dovoluže vyčlenit některé zajímavé souvislosti s charakteristikami populace. Skupina odpůrců dalšího navrácení církevního majetku je – podobně jako výše uvedená skupina nesouhlasících se současným návrhem na majetkové vyrovnání – tvořena statisticky významně častěji nevěřícími a lidmi nedůvěřujícími církvím, ale také těmi, kdo deklarují špatnou životní úroveň své domácnosti; rozhodnější odmítnutí tu častěji vyjadřují muži. Pro navrácení ma-

⁵ Znění otázky: „Souhlasíte nebo nesouhlasíte s tím, aby český stát při majetkovém vyrovnání církvím: a) již nic nevracel nad rámec majetku vydaného v minulosti, b) vrátil to, co bylo odňato po únoru 1948, c) vrátil to, co bylo odňato před únorem 1948, d) vrátil veškerý dochovaný nemovitý majetek, e) vyplatil finanční náhrady za nemovitý majetek, který již není možné vrátit?“ Varianty odpovědi: rozhodně souhlasí, spíše souhlasí, spíše nesouhlasí, rozhodně nesouhlasí.

jetku odňatého po únoru 1948 jsou častěji věřící, lidé důvěřující církvím a příznivci pravice. Menší skupinka těch, kdo jsou i pro návrat majetku, který byl odňat před únorem 1948, nevykazuje žádné zvláštní znaky. Pokud jde o povahu vyrovnání, v otázce navrácení nemovitého majetku se vedle nevěřících, lidí nedůvěřujících církvím a lidí s levicovým smýšlením proti vyrovnání staví častěji vysokoškoláci, v otázce finančních náhrad pak častěji obyvatelé regionu Severozápad.

Hlavním obecným zjištěním provedené analýzy dat je skutečnost, že jak souhlas se současným návrhem na majetkové vyrovnání s církvemi, tak souhlas s navrácením majetku jako takovým se vyskytují jen u výrazně menšinové části občanů (viz výše grafy 3 a 5). Poslední část tiskové zprávy se zabývá tím, jak se tato obecná zjištění promítají do názorů na vybrané dílčí aspekty církevních restitucí. Graf 6 prezentuje 10 takovýchto aspektů. Každý z nich kopíruje určité důležité stanovisko zformulované v průběhu dosavadní veřejné debaty. Zajímala nás míra souhlasu či nesouhlasu s předloženými tvrzeními.

Graf 6: Názory na různé aspekty otázky navrácení majetku církvím⁶

⁶ Znění otázky: „Ve společnosti existují různé názory na navrácení majetku církvím. Přečtu Vám některé a Vy mi prosím řekněte, zda s nimi souhlasíte, nebo nesouhlasíte.“ [Viz seznam výroků uvedený v grafu 5.] Varianty odpovědi: rozhodně souhlasí, spíše souhlasí, spíše nesouhlasí, rozhodně nesouhlasí.

Přestože jednotlivá tvrzení se k otázce církevních restitucí vyjadřují z různých úhlů pohledu a v různém smyslu, četba dat umožňuje identifikovat čtyři hlavní skupiny zjištění (v závorkách uváděn vždy celkový podíl souhlasného či nesouhlasného názoru):

- Většině občanů nevyhovuje představa, že český stát má vůči církvím finanční závazky a musí jim vyplácet peníze. To se projevuje nejen výrazným souhlasem s tvrzeními, že v současnosti navrhované finanční náhrady jsou příliš vysoké (69 %) a že návrh finančního vyrovnání jako takový neoprávněně zvýhodňuje církve proti ostatním restituentským (66 %). Podobný podíl lidí souhlasí také s tím, aby církve byly na státu finančně nezávislé a obstarávaly si peníze na vlastní činnosti samy (70 %). V souladu s tímto názorem naopak myšlenku, aby duchovním i do budoucna náleželo postavení státních zaměstnanců placených ze státního rozpočtu, podporuje pouze asi každý pátý Čech (21 %).
- Lze konstatovat, že vztah české veřejnosti k problému zabavení církevního majetku a k otázce jeho navrácení je komplikovaný a do určité míry rozporuplný. Na jednu stranu jen 29 % dotázaných (tj. o něco více než čtvrtina) souhlasí s tím, že zabavení církevního majetku v roce 1948 bylo spravedlivé, přičemž dalších 43 % si myslí, že bylo nespravedlivé, a zbývajících 28 % neví (tj. velká část společnosti nemá žádný názor). Navzdory tomu je ale opět jen 29 % dotázaných přesvědčeno o tom, že navrácení takto získaného majetku je morální povinností české společnosti, zatímco celých 60 % (tj. asi tři pětiny populace) s tímto názorem nesouhlasí. Relativně nižší podpora morálního argumentu pro restituce církevního majetku jde zároveň ruku v ruce s názorem dvou třetin občanů (66 %), podle nichž je sporné, zda církve v minulosti skutečně vlastnily majetek, který jim má být vrácen.
- Majetkové vyrovnání s církvemi považuje za cestu ke zlepšení vnímání církví ve společnosti jen asi šestina občanů (17 %). Z tohoto hlediska se v tuto chvíli v otázce řešení restitučních nároků církví jeví být obtížné dosáhnout širšího celospolečenského konsensu.
- Otázku navrácení majetku vnímala v kontextu kampaně před krajskými a senátními volbami jako nejdůležitější předvolební téma asi třetina lidí (36 %). Zhruba polovina populace (50 %) si naproti tomu uvědomuje, že nevyřešené majetkové vztahy s církvemi vážně komplikují rozvoj obcí.

Shrňme závěrem nejdůležitější poznatky realizovaného šetření. Analýza názoru veřejnosti na roli církví ve společnosti ukázala, že od církví se očekává především poskytování duchovní opory lidem a charitativní činnost, tj. péče o staré a nemocné a péče o chudé. Přesvědčení, že církve mají plnit různé společenské funkce, nicméně od doby devadesátých let značně pokleslo. O problematiku církevních restitucí se celkově zajímají přibližně dvě pětiny občanů, souhlas se současným návrhem na majetkové vyrovnání celkově vyjadřuje asi jedna šestina. Zájem statisticky významně častěji projevují lidé, kteří se současným návrhem nesouhlasí, což naznačuje, že debata o restitucích se občanů momentálně dotýká spíše proto, že se neztotožňují s jejich zamýšlenou podobou. Tři z pěti Čechů se domnívají, že stát církvím nemá vrátet nic nad rámec majetku vydaného v minulosti, zhruba čtvrtina naopak proti restitucím nic nenamítá - z těchto lidí ovšem čtyřpětinová většina vyjadřuje názor, že restituce by neměly překročit

hranici února 1948. Většina občanů se ve všech relevantních otázkách vyjadřuje proti tomu, aby český stát přijímal finanční závazky vůči církvím a vyplácel jim peníze. Morální argument, že stát má povinnost církve odškodnit, přesvědčuje o něco více než čtvrtinu veřejnosti. Dvě třetiny lidí mají naopak za to, že restituce nepovedou ke zlepšení vnímání církví ve společnosti.